

Науковий вісник Ужгородського університету.
Серія: Біологія. — 2008. — Випуск 23. — с. 269

Scientific Bulletin of the Uzhgorod University.
Series Biology. — 2008. — Issue 23. — p. 269

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Академік НАН України
доктор біологічних наук В. В. Моргун
Член кореспондент НАН України
доктор біологічних наук М. Я. Співак
доктор біологічних наук В. А. Заяць
доктор біологічних наук В. І. Комендар
доктор біологічних наук Ю. І. Крочко
доктор біологічних наук В. Ю. Мандрик
доктор біологічних наук М. М. Марченко

доктор біологічних наук В. І. Ніколайчук
доктор біологічних наук Й. Й. Сікура
доктор біологічних наук В. П. Фекета
кандидат біологічних наук Т. Т. Дудинський
кандидат біологічних наук О. Б. Колесник
кандидат біологічних наук Ф. Ф. Куртяк
кандидат біологічних наук Ю. Ю. Петрус
кандидат біологічних наук В. Г. Рошко
кандидат біологічних наук В. О. Чумак

РЕДАКЦІЯ ЖУРНАЛУ

Головний редактор: В. І. Ніколайчук

Редактори: В.О. Чумак, В.Г. Рошко, Л.А. Потіш, А.А. Бокотей

Відповідальний секретар: В. О. Чумак

АДРЕСИ РЕДАКЦІЇ

Пошта: вул. А. Волошина, 32, Ужгород, 88000, Україна

Електронна адреса: kafentom@univ.uzhgorod.ua

Сайт: <http://www.univ.uzhgorod.ua>

Правила для авторів та інша інформація розміщені на сайті.

Верстка, редагування, макетування та художнє оформлення випуску: В.О. Чумак

Друкується за ухвалою Вченої ради університету (Протокол № 11 від 20 грудня 2007 року)

Свідоцтво про Державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
серія КВ № 7972 від 9 жовтня 2003 р.

ЗМІСТ

ОРНІТОЛОГІЯ

Атамась Н. С., Лопарьов С. О. Кормодобувні стратегії та біотичні взаємодії жовтоногого мартина <i>Larus cachinnans</i> Pall. – адвентивного виду на Середньому Дніпрі	5-11
Башта А.-Т. В., Кучинська І. В., Шидловський І. В. Експансія довгохвостой сови <i>Strix uralensis</i> Pall. на територію Українського Розточчя	12-16
Бокотей А. А. Гніздова орнітофауна міста Львова та основні причини її змін (за результатами складання гніздових атласів птахів у 1994 і 1995 та 2005-2007 рр.)	17-25
Бучко В. В. Оцінка стану орнітокомплексів у контексті збереження біорізноманіття (на прикладі Галицького НПП)	26-32
Годованець Б. Й. Сучасний стан орнітофауни Карпатського біосферного заповідника	33-39
Дребет М. В. Живлення пугача <i>Bubo bubo</i> L. на території Національного природного парку “Подільські Товтри”	40-41
Закала О. С. Тривалість перебування очеретянки лучної <i>Acrocephalus schoenobaenus</i> (L.) в кормових біотопах протягом осінньої міграції на заході України	42-46
Льїнський С. В. Поширення й біотопний розподіл грака <i>Corvus frugilegus</i> L. і сороки <i>Pica pica</i> (L.) у м. Хмельницький (гніздовий період)	47-53
Климчук О. О. Про консортивні зв'язки птахів у гніздовий період у дубових насадженнях Центрального Полісся	54-58
Корнієнко Т. М., Федун О. М. Сучасний стан птахів ряду Columbiformes на Чернігівщині	59-61
Кратюк О. Л., Поліщук О. Є. Вплив ягідників на біотопний розподіл глушця <i>Tetrao urogallus</i> L. в умовах Центрального Полісся	62-65
Кучинська І. В., Бокотей А. А., Дзюбенко Н. В. Освітня програма „Лелека” в Україні: досвід впровадження і перші результати	66-72
Матвеев М. Д. Орнітофауна Національного природного парку “Подільські Товтри”	73-81
Мелешук Л. І. Вивчення структури угруповань нідіколів зеленька <i>Chloris chloris</i> L. та деякі закономірності їх формування	82-86
Митяй І. С. Системний підхід в дослідженнях форми яєць птахів	87-92
Москаленко Ю. О. Гніздова орнітофауна лісостепових ділянок Чорноморського біосферного заповідника	93-99
Петрович З. О., Редінов К. О. Рідкісні види птахів в регіональному ландшафтному парку “Кінбурнська коса”	100-104
Пісулінська Н. А. Основні напрямки міграції вівсьянки очеретяної <i>Emberiza schoeniclus</i> L. на Львівщині	105-109
Покритюк Л. Л., Потіш Л. А. Мартин звичайний <i>Larus ridibundus</i> L. – новий вид гніздової орнітофауни Закарпатської області	110-113
Пономаренко О. Л., Онуфріїв Р. А. Характеристика орнітофауни Дніпровсько-Орільського природного заповідника	114-119
Потіш Л. А. Ревізія видового переліку орнітофауни Закарпатської області: стан вивченості, попередній аналіз	120-124
Сенник М. А. Орнітофауна, як індикатор стану лучних екосистем	125-128
Скільський І. В., Мелешук Л. І., Клітін О. М. Трофічні зв'язки гаїчки-пухляка <i>Parus montanus</i> Bald. на Буковині	129-132
Станкевич-Волосянчук О. І. Раритетна орнітофауна міста Ужгорода	133-138
Тарасенко М. О. Характер розміщення гнізд сорокопуда тернового <i>Lanius collurio</i> L. в умовах чагарникового степу Кам'янецького Придністров'я	139-143
Химин М. В. Сезонні аспекти формування зграй водоплавних птахів роду чернь <i>Aythya</i> Boie на території Волинського Лісостепу	144-147

УДК 591.538

ЖИВЛЕННЯ ПУГАЧА *BUBO BUBO* L. НА ТЕРИТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ “ПОДІЛЬСЬКІ ТОВТРИ”

М. В. Дребет

Живлення пугача Bubo bubo L. на території Національного природного парку “Подільські Товтри”. – М. В. Дребет. – Проаналізовано пелетки пугача зібрані на території парку, наведена характеристика харчування виду в регіоні. Групу домінантів у живленні пугача становлять 3-5 видів тварин, частка участі яких 70 %.

Ключові слова: пугач, пелетки, трофіка, НПП “Подільські Товтри”.

Адреса: НПП “Подільські Товтри”, пл. Польський ринок 6, м. Кам’янець-Подільський, Хмельницька обл., 32300, E-mail: deema@ok.kz

Feeding of the Eagle Owl Bubo bubo L. in the area of the National Nature Park “Podilski Tovtry”. – M. V. Drebet. – The pellets of the Eagle Owl, collected from the area of the Park, have been analyzed and the character of its feeding has been described. The bird’s food consists mainly of three-five animal species, which make up about 70 % of a total.

Keywords: Eagle Owl, pellets, feeding, National Nature Park “Podilski Tovtry”.

Address: NNP “Podilski Tovtry”, str. Polskyi rynek 6, Kamianets-Podilsky, Khmelnytsky region, 32300, E-mail: deema@ok.kz

Вступ

Пугач *Bubo bubo* L. рідкісний вид НПП “Подільські Товтри”, занесений до першого і другого видань Червоної книги України (II категорія охорони) [15]. В огляді орнітофауни Хмельницької області за 1800-1998 рр., пугач належить до осілих видів [9].

Ландшафтні та природнокліматичні умови території дослідження сприяють поширенню та успішному гніздуванню пугача. В цілому, район характеризується мозаїчним мікрорельєфом, річки часто меандрують, що зумовлює різноманітність мікробіотопних умов і тваринного населення поблизу гніздової території птаха.

Дослідження пелеток з метою встановлення раціону хижих птахів уперше в Україні застосував І. Г. Підоплічка [10, 11]. Пізніше, цей метод широко використовували в дослідженнях інші науковці середини ХХ ст. [8; 14]. У наш час аналіз пелеток хижих птахів знову набуває актуальності, з огляду на потребу використання ощадливих і гуманних методів збору матеріалу під час вивчення фауни й накопичення необхідних обсягів даних, не вилучаючи рідкісні види з природи.

Матеріал і методика

Матеріал зібраний протягом грудня – квітня 2006-2007 рр. на території Кам’янецького Придні-

стров’я (пам’ятка природи “Смотрицький каньйон”, заказник “Чапля”). Пелетки збирали на карнизах, навісах та в гротах каньйонів річок Дністер, Смотрич та Тернава. Зібрані та проаналізовані 44 пелетки. Крім того, зібрані кормові залишки (16 шкурок їжака та ін.).

Діагностику видів з пелеток проводили за особливостями будови фрагментів черепа, шелеп, будовою зубів і зубних рядів. Для видової ідентифікації матеріалу використовували літературні джерела [1, 2, 3, 4, 5, 16].

Результати та обговорення

У результаті досліджень в пелетках пугача ідентифіковано 61 особину тварин. Більшість з ідентифікованих решток становлять дрібні ссавці – 73,8 %, значний відсоток належить птахам – 19,7 %. Частка комах становить 6,6 %. Більшість з ідентифікованих тварин належать до гризунів – 54,1 %. Вони на території досліджень є основним об’єктом полювання не тільки для пугача, але й для інших видів сов [6]. Частка комахоїдних, в основному за рахунок їжака звичайного, становить 18,0 %. Дані щодо співвідношення чисельності видів мікромамалій та інших груп тварин у пелетках пугача на окремих ділянках “Подільських Товар” наведені в таблиці.

Таблиця. Раціон пугача на території НПП "Подільські Товтри"
Table. The ration of the Eagle Owl feeding in the area of NNP "Podilski Tovtry"

Вид	Смотрицький каньйон		Чапля		Разом	
	n	%	n	%	n	%
<i>Rattus norvegicus</i>	15	26,3	1	25,0	16	26,2
<i>Microtus arvalis</i>	9	15,8			9	14,8
<i>Arvicola amphibius</i>	8	14,0			8	13,1
<i>Erinaceus europaeus</i>	9	15,8	2	50,0	11	18,0
<i>Talpa europaea</i>	1	1,8			1	1,6
Mammals	42	73,7	3	75,0	45	73,8
Aves	12	21,1			12	19,7
Insecta	3	5,3	1	25,0	4	6,6

У пелетках пугача на території НПП "Подільські Товтри" дрібні ссавці представлені родинами норичевих *Arvicolidae* – 27,9 %, мишачих *Muridae* – 26,2 %, їжачових *Erinaceidae* – 18,0 %, кротових *Talpidae* – 4,9 %.

Видове різноманіття дрібних ссавців представлено щуром звичайним *Rattus norvegicus* Berk. – 26,2 %, полівкою звичайною *Microtus arvalis* Pall. – 14,8 %, полівкою водяною *Arvicola amphibius* L. – 13,1 %, їжаком звичайним *Erinaceus europaeus* L. – 18,0 % та кротом звичайним *Talpa europaea* L. – 1,6 %. Птахи становлять 19,7 %, але їх видову приналежність виявити не вдалося (табл.).

На відміну від сови вухатої *Asio otus* (L.) у раціоні якої домінує 1 вид – полівка звичайна – 73,4 % [6], у раціоні пугача, на тій самій території, групу домінантів формують 3-5 видів тварин з часткою участі близько 60-70 %. Таке сумісне домінування відзначене й іншими авторами [7].

Випадковими об'єктами живлення пугача можна вважати тварин, які відловлюються ним нерегулярно і в малій кількості. На території парку до

таких належать кріт звичайний (1,6 %) і представники комах Insecta, які найімовірніше потрапляють до раціону пугача зі шлунками мікромаммалій.

Висновки

У зв'язку з ощадливістю, гуманністю та високою результативністю, аналіз пелеток хижих птахів є надзвичайно перспективним для дослідження фауни на території заповідних об'єктів. За результатами наших досліджень можна зробити наступні висновки:

1. Групу домінантів у живленні пугача становлять 3-5 видів ссавців, частка участі яких досягає 70 %.

2. На території дослідження у раціоні виду ссавці становлять – 73,8 % (домінують: щур звичайний – 26,2 %, їжак звичайний – 18,0 %, полівка звичайна – 14,8 %, полівка водяна – 13,1 %).

3. Загальна частка птахів у живленні пугача на території НПП "Подільські Товтри" становить 19,7 %.

1. *Аргиротуло А. И.* Сем. *Muridae* – мышши. Фауна СРСР. Млекопитающие. – М.-Л., 1940. – Т. 3, вып. 5. – 172 с.
2. *Атамась Н.* Використання пелеток птахів родини *Laridae* під час вивчення мікротеріофауни // Вісник Львівського університету. Серія біологічна. – 2002. – Вип. 30. – С. 3-8.
3. *Бобринський Н. А., Кузнецов Б. А., Кузякин А. П.* Определитель млекопитающих СССР. – М.: Просвещение, 1965. – 377 с.
4. *Варшавский С. Н., Крылова К. Т.* Основные принципы определения возраста мышевидных грызунов // Фауна и экология грызунов. – М., 1948. – Вып. 3. – С. 179-190.
5. *Виноградов Б. С., Аргиротуло А. И.* Определитель грызунов. Фауна СССР. Млекопитающие. – М.-Л., 1941. – № 29. – 244 с.
6. *Дребет М. В.* Трофічні зв'язки сови вухатої (*Asio otus* L.) в умовах міста Кам'янець-Подільського // Менеджмент екосистем природно-заповідних територій. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2006. – С. 83-89.
7. *Екимов Е. В.* Трофические связи филина (*Bubo bubo* L.) в лесостепных ландшафтах Средней Сибири // Биологическая наука и образование в педагогических вузах. – Новосибирск: НГПУ, 2002. – С. 65-71.
8. *Кирьяк И. Н., Черкащенко М. И.* Экологическая характеристика ушастой и серой сов Хмельницкой области УССР // Матер. IV науч. конф. зоологов пед. ин-тов. – Горький, 1970. – С. 402-403.
9. *Новак Л. М., Новак В. О.* Видовий склад орнітофауни Хмельницької області. – Хмельницький: Поділля, 1998. – 27 с.
10. *Підоплічка І. Г.* Матеріали до вивчення фауни дрібних ссавців погадковим методом // Збірник праць зоологічного музею. – 1963. – Вип. 32. – С. 3-28.
11. *Підоплічка І. Г.* Про погадки // Бюл. Київської станції захисту рослин (СТАЗРО). – 1935. – № 3. – С. 14-19.
12. *Пукинський Ю. Б.* Жизнь сов. – Ленинград: Изд-во Ленинград. ун-та, 1977. – 240 с.
13. *Сокур І. Т.* Нові матеріали до пізнання фауни дрібних ссавців України // Збірник праць зоологічного музею. – 1963. – № 32. – С. 29-42.
14. *Талтов В. С.* Матеріали до живлення і розмноження сови вухатої на Закарпатській рівнині // Звітно-наук. конф. Кременецького держ. пед. ін-ту: Тези доп. – Кременець, 1967. – С. 127-130.
15. *Червона книга України / під редакцією М. М. Щербака* – К.: Укр. Енциклопедія, 1994. – С. 303-370.
16. *Klucz do oznaczania ssaków Polski / Pod redakcją Z. Pucek.* – Warszawa: Państw. Wydaw. Nauk., 1984. – 388 p

Отримано: 07 листопада 2007 р.

Прийнято до друку: 16 листопада 2007 р.